

Social Work & Education

©SW&E, 2016

Liliia Klos,

*Ph.D., Associate professor of
Sociology and Social Work
Department, National University
"Lviv Politechnik"*

Лілія Клос,

*кандидат педагогічних наук,
доцент, провідний науковий
співробітник кафедри
соціології та соціальної
роботи,
Національний університет
«Львівська політехніка»*

Lviv, Ukraine

м. Львів, Україна

klosliliya615@gmail.com

Received: September, 2016

1st Revision: October, 2016

Accepted: December, 2016

**ORCID iD: 0000-0001-
9972-7450**

Klos, L. (2016). Health-caring activities of social workers: from practical model to professional development, *Social Work and Education*, Vol.3, No. 2., pp.5-14

ЗДОРОВ'ЄЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА: ВІД МОДЕЛІ ПРАКТИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена огляду питання професійної діяльності соціальних працівників у сфері охорони і збереження здоров'я населення як важливої складової професійної діяльності фахівця соціальної роботи у світі. Особливості здоров'єзбережувальної діяльності соціальних працівників означені у спеціальному документі Міжнародної федерації соціальних працівників «Здоров'я і хвороби», що був затверджений у якості рекомендації до дій (2008 р.) у зв'язку зі збереженням здоров'я. Беручи за основу цей документ, а також досвід професійної діяльності та підготовки соціальних працівників за рубежом у подоланні несправедливості й нерівностей щодо здоров'я населення, було запропонована графічна модель здоров'єзбережувальної діяльності в соціальній роботі. Представлено досвід кафедри соціології та соціальної роботи Національного університету «Львівська політехніка» у розбудові вертикалі професійного зростання соціальних працівників, які здійснюють здоров'єзбережувальну діяльність на основі фахових і спеціальних компетентностей, здобутих у процесі підготовки в програмах «бакалавра», «магістра», а надалі й доктора філософії за спеціальністю «Соціальна робота».

Ключові слова: соціальний працівник, здоров'єзбережувальна діяльність, цілісна здорова особистість, професійне зростання соціального працівника.

Вступ.

Соціальна робота як професійна діяльність і академічна дисципліна сприяє суспільним змінам і розвитку, соціальній згуртованості, зміцненню здатності людей до самостійного функціонування в суспільстві та їхньому визволенню; залучає людей і структури до вирішення життєво важливих проблем і покращення добробуту. Найчастіше добробут асоціюється із здоров'ям, що вважається станом повного фізичного, ментального і соціального добробуту, а не тільки відсутністю хвороб або фізичних дефектів. Соціальна робота підтримує це тлумачення ВООЗ і вважає, що поєднання фізичної, психічної, соціальної та духовної сфер людини в цілісний феномен ставить здоров'я у ряд найбільших особистісних і суспільних цінностей, перетворює його в інструментальну цінність – засіб досягнення інших цілей, як простих (задоволення базових потреб), так і вищих (особистісний і суспільний розвиток, зростання). На біопсихосоціодуховному оцінюванні й професійному втручанні, що виходять за межі мікро-макро-поділу, охоплює мультисистемні рівні, міжсекторальну і міжпрофесійну співпрацю, спрямовану на сталий розвиток базується сучасна оновлена концепція соціальної роботи (International Association of Schools of Social Work, 2014).

Думка фахівців Міжнародної федерації соціальних працівників (МФСП) у зв'язку з визнанням здоров'я однією з глобальних проблем та необхідністю участі соціальних працівників у її вирішенні представлена у підсумковому документі «Здоров'я і хвороба» (International Federation of Social Workers, 2008). У цій політичній заяві проблема здоров'я названа питанням основних прав людини і соціальної справедливості, що зобов'язує соціальну роботу застосувати означені принципи у політиці, освіті, наукових дослідженнях і практиці. «Справедливість щодо здоров'я» передбачає, що в ідеалі кожна людина може досягти свого найвищого потенціалу здоров'я і при цьому ніхто не повинен перебувати в несприятливих умовах через соціальний стан або інші соціально зумовлені чинники. Соціальні нерівності щодо здоров'я – це систематичні відмінності в стані здоров'я між різними соціально-економічними групами, що залежать від доходу, освіти і роду занять. Всі види систематичних соціальних нерівностей щодо здоров'я в межах країни, соціально зумовлені й можуть бути зміненими, а тому є несправедливими (Whitehead, M. & Dahlgren, G., 2006).

Дві основні цінності соціальної роботи – відстоювання прав і соціальної справедливості – сприймаються соціальними працівниками як розуміння того, що всі люди мають рівні права на: (а) користування соціальними умовами, які лежать в основі здоров'я людини (соціальні детермінанти здоров'я); (б) доступ до послуг та інших ресурсів для збереження і зміцнення здоров'я, профілактики, лікування або управління хворобою. МФСП вказує на три основні причини, щоб розглядати всю соціальну роботу як діяльність у сфері здоров'я: 1) майже всі люди, з якими взаємодіють соціальні працівники у різних умовах уже мають проблеми

здоров'я або живуть із високим ризиком його порушення; 2) кожного дня соціальні працівники у всіх місцях практики починають роботу із забезпечення базових умов для здоров'я – подолання соціальних детермінант; 3) соціальні працівники щодня докладають зусиль для доступу людям до використання переваг ефективного збереження здоров'я, при цьому виконують спеціалізовані ролі у певних налаштуваннях, працюють у складі команд здоров'я – між- і трансдисциплінарних груп професіоналів сфери охорони здоров'я (IFSW, 2008). Саме тому актуальним є питання відповідної підготовки фахівців соціальної роботи до діяльності зі збереження здоров'я населення.

Метою публікації було представити можливості професійної підготовки соціальних працівників до здоров'єзберезувальної діяльності на всіх освітніх рівнях (на досвіді Національного університету «Львівська політехніка»). Завдання дослідження включали: характеристику здоров'єзберезувальної діяльності соціального працівника як складової професійної практики; визначення особливостей програм підготовки соціальних працівників до діяльності зі здоров'єзбереження на всіх освітніх рівнях. Методологія дослідження базована на застосуванні холістичного (біопсихосоціодуховного) підходу в розумінні здоров'я; еко-системного, комплексного, міжсекторального підходів у проектуванні шляхів професійного втручання соціальних працівників у здоров'єзберезувальній діяльності; компетентнісного підходу в побудові програм підготовки і дидактичних принципів цілісності, наступності, неперервності, зв'язку теорії з практикою, фундаменталізації та міждисциплінарності змісту, рівнозначності практичної та теоретичної складових підготовки.

Основна частина.

1. Графічна модель здоров'єзберезувальної діяльності в соціальній роботі.

На стан здоров'я окремих людей, груп і громад впливає низка чинників економічного, соціального, політичного та екологічного характеру, що можуть як покращувати, так і погіршувати його.

Ці чинники (соціальні детермінанти здоров'я) вказують на різні можливості (відмінності) у досягненні здоров'я мешканцями різних країн чи навіть груп і громад всередині країни. Найважливіші детермінанти здоров'я: дохід, добробут, житло, умови праці, безпечне і стійке навколишнє середовище, наявність особистої психосоціальної підтримки. Досвід показує, що детермінанти здоров'я часто стають основою нерівності щодо здоров'я – порушують одне з основних прав, що має бути досяжним кожній людині, без різниці раси, релігії, політичних переконань, економічного чи соціального становища – володіння найвищим рівнем здоров'я. Нерівності здоров'я є шляхом до соціального виключення, а подолання їх, навпаки – інклюзією, що сприяє розвитку кожної особистості і всього суспільства (див. рис. 1).

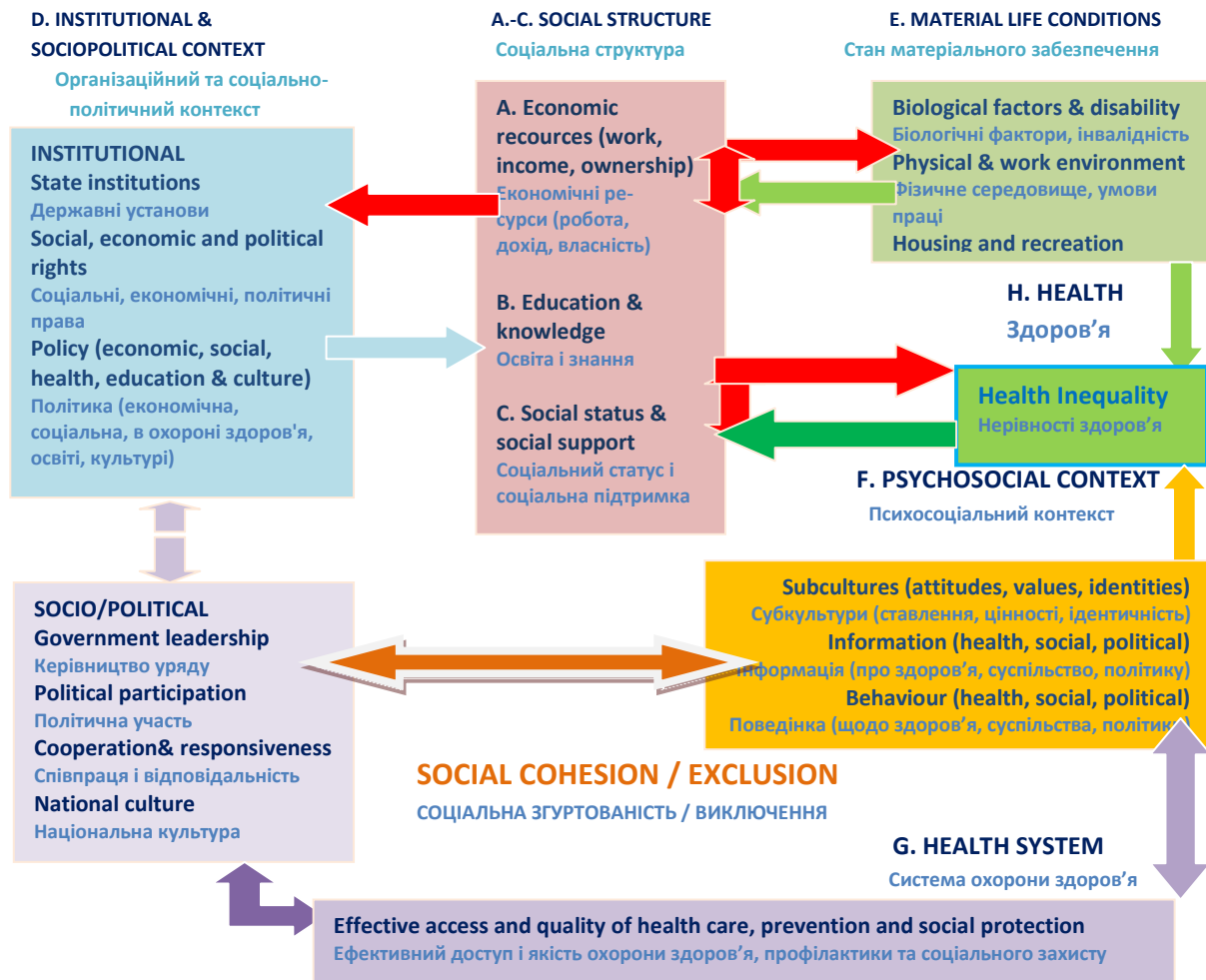

Рисунок 1. Схема взаємозв'язку між соціальними детермінантами здоров'я і соціальним виключенням (за матеріалами Комісії соціальних детермінант здоров'я ВООЗ (A. Rico, R. Petrova-Benedict, A. Basten, 2008, с. 40).

Подолати нерівності щодо здоров'я і забезпечити соціальну інклюзію соціальна робота може, застосовуючи відповідні стратегії, спрямовані на зміцнення здатності людей до самостійного функціонування в суспільстві, їхнє звільнення через надання повноважень, розширення і захист їхніх прав та свобод у контексті здоров'я. Соціальні працівники проектують досвід людей у питаннях здоров'я і хвороби на їхні соціальні, економічні, політичні та екологічні умови, а здоров'я і його порушення розглядають як соціальний досвід, пов'язаний із людською тотожністю, відносинами і можливостями. При цьому фахівці соціальної роботи поважають невід'ємну цінність і гідність усіх людей, що включає: ставлення до кожної людини як цілісної особистості; повагу права на самовизначення; сприяння реалізації права на участь; виявлення та розвиток сильних сторін. Здоров'єзбережувальна діяльність соціального працівника схематично представлена нами на рисунку 2.

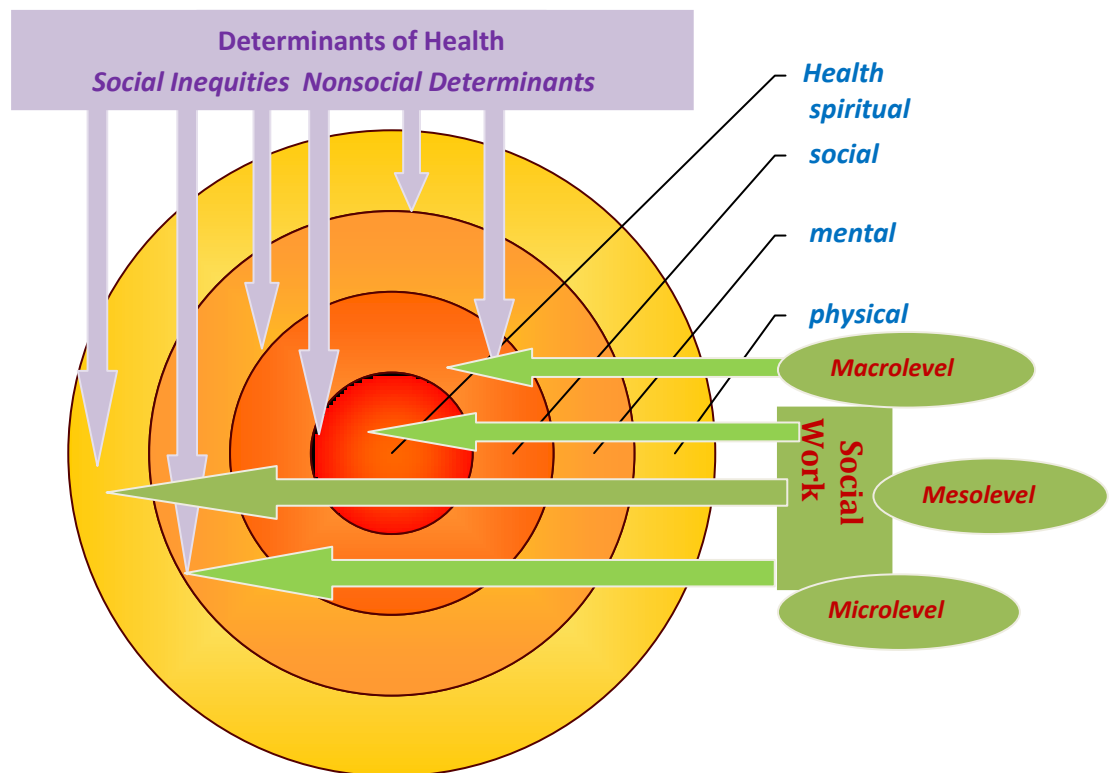

Рисунок 2. *Можливості соціальної роботи у подоланні соціальної нерівності та інших несправедливостей і детермінант здоров'я клієнта на всіх рівнях практики*

як невід'ємна складова професійної діяльності, спрямована на збереження здоров'я клієнтів шляхом сприяння змінам структурного і функціонального характеру, що передбачає вплив на детермінанти здоров'я (на всіх рівнях професійної практики): по-перше, створення можливостей – подолання соціальних нерівностей щодо здоров'я шляхом лобювання відповідної соціальної політики – захисту прав найменш захищених прошарків населення і вирівнювання можливостей між найбільш привілейованими і найменш захищеними щодо здоров'я групами і політики у сфері здоров'я (доступність до ресурсів здоров'я: фізична (географічна), економічна, соціальна, культурна), просування соціальних програм для підвищення добробуту і соціальної активності населення (залучення громад і груп) і використання всіх доступних ресурсів середовища (в широкому значенні); по-друге, зміна досвіду здоров'я клієнта (збагачення, поглиблення) шляхом передачі знань, формування умінь, навичок і компетентностей у сфері збереження здоров'я, тобто навчанням здоров'я, і заохочення розвитку сильних сторін клієнта; на основі цього зміна поведінки щодо здоров'я (IASSW, 2014; Rico A. et al., 2010, с. 41). Така діяльність потребує відповідної підготовки

2. Формування компетентності здоров'єзбереження майбутнього соціального працівника у процесі професійного зростання.

В Україні професійна підготовка соціальних працівників до діяльності зі збереження здоров'я населення є інновацією у сфері професійної та вищої освіти. Започаткована у Національному університеті «Львівська політехніка» кафедрою соціології та соціальної роботи відносно недавно, проте вже можна говорити про певні здобутки і досвід у цьому напрямку. За десятирічний період (2006-2016 рр.) було розбудовано вертикаль професійного зростання соціального працівника, підготовленого до здоров'єзберезувальної діяльності – від освітнього рівня бакалавра до спеціаліста, магістра і доктора філософії зі спеціальності «Соціальна робота». На основі вивчення зарубіжного досвіду підготовки соціальних працівників для роботи в системі охорони здоров'я було підготовлено спочатку окремі навчальні програми, які надалі сформували базу для розгортання спеціалізації у підготовці фахівців соціальної роботи у діяльності зі збереження здоров'я населення.

Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» готує майбутніх фахівців у системі «університет – громада», здатних успішно виконувати професійну місію – розвивати сферу соціальних послуг у відповідь на потреби українського суспільства, і готового на основі сформованих фахових компетентностей до подальшого навчання за обраною спеціалізацією на освітньо-кваліфікаційному рівні «магістр». Фокус програми – формування цілісної здорової (на засадах холізму) особистості фахівця загальної практики соціальної роботи, готового до професійної діяльності на всіх рівнях практики, до творчого розв'язання різного роду соціальних проблем і задоволення потреб клієнтів на основі результатів наукового пошуку та фактичних даних практики соціальної роботи, сприяння суспільному розвитку; здатного до саморозвитку, самоактуалізації, самореалізації. Ключове значення в ній належить навчальному курсу «Медико-соціальні основи здоров'я» (обов'язкова дисципліна розроблена кафедрою соціології та соціальної роботи НУ «Львівська політехніка» і використана за основу формування стандартів першого покоління для підготовки бакалаврів із «Соціальної роботи», 2013 р.). Курс має інтегруючий характер, оскільки об'єднує знання, уміння і навички, необхідні для діяльності зі збереженні здоров'я на базовому рівні, спрямований на формування розуміння важливості та цінності здоров'я для особистості й суспільства, її функціонування в соціумі, впливу здоров'я особистості на суспільний розвиток і його порушень на соціальне функціонування, а також значення здорового способу життя для збереження здоров'я. На рівні підготовки бакалавра були внесені доповнення і зміни у програми професійно орієнтованих дисциплін темами здоров'єзберезувального змісту «Вступ до спеціальності «Соціальна робота», «Соціальна педагогіка», «Актуальні проблеми соціальної роботи: соціальна робота із залежностями», «Міжособистісне спілкування», «Історія соціальної роботи», «Етика

соціальної роботи», «Соціальна робота з різними групами клієнтів», а також програм із практичної підготовки «Ознайомлювальна практика», «Практика соціальної роботи I, II», «Навчально-дослідницький практикум».

Освітньо-професійна програма підготовки магістра зі спеціальності «Соціальна робота» спрямована на формування всебічно і гармонійно розвиненого здорового фахівця, озброєного теоретичними знаннями і практичними вміннями та навичками, достатніми для успішного виконання професійних обов'язків за спеціальністю 231 «Соціальна робота», готового до професійної діяльності на всіх рівнях практики, упровадження інновацій і творчого розв'язання різного роду соціальних проблем для задоволення потреб клієнтів, сприяння їхньому розвитку через розбудову сфери соціальних послуг і зміни політики для покращення якості життя окремих людей і добробуту населення загалом. Орієнтація програми: спираючись на загальновідомі положення і результати сучасних наукових досліджень у соціальній роботі, соціальному забезпеченні, соціальному захисті, соціальній політиці, клінічній соціальній роботі, соціальному управлінні зосереджуватись на актуальних спеціалізаціях, в рамках яких можлива подальша професійна та наукова кар'єра: соціальний працівник, керівник соціальної служби, менеджер соціальних проектів, науковець, викладач. Спеціалізація у сфері здоров'єзбереження («Соціальні технології») наголошує на інноваційній практиці в комплексному вирішенні нагальних проблем населення, в першу чергу, найменш захищених осіб, сімей, груп, громад у контексті здоров'я. Ключовими для цього освітнього рівня у формуванні компетентності здоров'єзбереження випускників програми є курси «Технології збереження здоров'я у соціальній сфері», «Здоров'єзберезувальна діяльність у соціальній роботі», а також зміни і доповнення до вивчення «Етики і цінностей в соціальній роботі», «Транскультурних аспектів соціальної роботи», а також дисциплін практичної підготовки – «Педагогічна практика» і «Практика за темою магістерської кваліфікаційної роботи».

На третьому освітньо-науковому рівні доктора філософії у галузі соціальної роботи за спеціальністю «Соціальна робота» (ліцензованому 2016 р.) здоров'єзберезувальну спрямованість підготовки забезпечують професійно орієнтовані дисципліни «Сучасний стан та перспективи розвитку наукових знань галузі «Соціальна робота» та «Соціальна робота і здоров'єзбереження», а також педагогічний практикум. Метою вивчення курсу «Соціальна робота і здоров'єзбереження» є формування у молодих науковців системних знань у сфері соціальної роботи на засадах здоров'єзбереження населення. Навчальна дисципліна передбачає вивчення основних положень теоретичних, методологічних, етичних, організаційно-методичних аспектів здоров'єзбереження у практиці соціальної роботи України і за рубежом, спрямованої на створення інтегрованих соціальних послуг із використанням теорії соціальної роботи, заснованої на доказах (фактах), зосереджених у громаді, орієнтованих на сім'ю і керованих споживачами, реалізованих за участі фахівців міждисциплінарної команди. Серед очікуваних результатів вивчення цієї дисципліни є формування

фахових компетентностей, виражених у здатності глибоко обґрунтовувати основні процеси у соціальній роботі та соціальній сфері у світі з питань збереження здоров'я та враховувати їх вплив на безпосередню практику здоров'єзберезувальної діяльності в соціальній роботі України; застосовувати знання спеціальної області дослідження в поєднанні зі знаннями загальної наукової дискусії та внеску до індивідуальної області дослідження соціальної сфери на засадах здоров'єзбереження і міждисциплінарності; планування, проведення і аналіз результатів дослідження та на основі цього робити внесок до соціальних і гуманітарних знань (у контексті проблеми збереження здоров'я населення) представляючи результати наукового пошуку до друку в наукових журналах і виданнях, збірниках матеріалів конференцій; уміння впроваджувати технології інклюзії, інші інноваційні здоров'єзберезувальні технології, методи, засоби соціальної роботи як щодо осіб з інвалідністю, так і з різними категоріями клієнтів.

Зосередження професійної підготовки соціальних працівників на питаннях здоров'єзбереження у повсякденній практиці вимагає відповідних умов, що сприяють ефективній практиці на всіх рівнях професійного втручання, зокрема застосування інноваційних педагогічних технології і підходів (використання принципів холистичного навчання (Baranauskienė I., 2013, с.14); методик аналізу випадку (McLeod S., 2008), білінгвальної освіти (Marsh D., 2012, с. 38) і спільних досліджень (Gillies R., 2007), методу критичного мислення (Bahr N., 2010), міжпрофесійного навчання (Lawlor et al., 2015, с. 101) тощо).

Висновки

Таким чином, діяльність соціальних працівників у сфері охорони здоров'я населення є важливою складовою професійної діяльності фахівців соціальної роботи на всіх рівнях практики; Україна перебуває на шляху становлення цієї сфери діяльності. Вертикаль професійного зростання соціальних працівників, підготовлених до здоров'єзберезувальної діяльності, розбудована в НУ «Львівська політехніка» дає підстави стверджувати про формування окремого напрямку підготовки – спеціалізації соціальних працівників у сфері збереження і зміцнення здоров'я населення. Про деталі методичного забезпечення процесу підготовки соціальних працівників до цієї діяльності піде мова в наступній нашій публікації.

Література

Bahr, N. Thinking Critically about Critical Thinking in Higher Education / International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning // Nan Bahr. -- Vol. 4: No. 2. – Article 9. – 2010. Available at: <https://doi.org/10.20429/ijstol.2010.040209>

Baranauskienė, I. Innovative study methods in the second cycle study programme of social work Methodical guidebook for teachers / Editor Prof. Dr. Ingrida Baranauskienė. – JSC „BMK Leidykla“ Vilnius, 2013. – 110 p.

Gillies, R. M. Cooperative learning: integrating theory and practice. -- Los Angeles, 2007. – 273 p. – Available at: <http://eric.ed.gov/?id=ED497228>

International Association of Schools of Social Work. (2014). Global definition of the social work profession approved IASSW Board 21 Jan 2014, Adelaide, Australia. – Retrieved from: http://www.iassw-aiets.org/uploads/file/20140303_IASSW%20Website-SW%20DEFINITION%20approved%20IA%20SSW%20Board%2021%20Jan%202014.pdf

International Federation of Social Workers. (2008). Consultation Paper: Health and Illness Health: An issue of human rights and social justice Health is an issue of human rights and social justice. Paper presented and poster on The Social Work and Health Inequalities Network (March 30th 2010). – Retrieved from: http://cdn.ifsw.org/assets/ifw_848s33-10.pdf

Lawlor, E. Methodological Innovations in Public Health Education: Transdisciplinary Problem Solving / Edward F. Lawlor, Matthew W. Kreuter, Anne K. Sebert-Kuhlmann, Timothy D. McBride // *Am J Public Health*. – Supplement 1. – 2015. – Vol 105. -- No. 1 (March). – S99–S103. – Internet access: https://mph.wustl.edu/wp-content/uploads/2015/03/Transdisciplinary_Problem_Solving_Lawlor_AJPH_2014.pdf doi:10.2105/AJPH.2014.302462)

Marsh, D. Content and Language Integrated Learning (CLIL). A Development Trajectory / David Marsh. – Edita: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Córdoba. – 2012. – 552 p.

McLeod, S. Case Study method. – 2008. Internet access: <http://www.simplypsychology.org/case-study.html>

Rico A. Moving forward equity in health: monitoring social determinants of health and the reduction of health inequalities / A. Rico, R. Petrova-Benedict, A. Basten // An independent expert report commissioned through the Spanish Presidency of the EU: Ministry of Health and Social Policy of Spain. – 2010 – 92 p. – Retrieved from: http://www.msssi.gob.es/profesionales/saludPublica/prev_Promocion/promocion/desigualdadSalud/PresidenciaUE_2010/conferencia_Expertos/docs/hacia_LaEquidad_EnSalud_en.pdf

Whitehead, M. Concepts and principles for tackling social inequities in health / M. Whitehead, G. Dahlgren // WHO Collaborating Centre for Policy Research on Social Determinants of Health: Studies on social and economic determinants of population health. Levelling up Part 1.– No. 2. – Copenhagen, University of Liverpool –2006. – Retrieved from: <http://www.euro.who.int/pubrequest>

HEALTH-CARING ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS: FROM PRACTICAL MODEL TO PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Lilia Klos, Ph.D., Associate professor of Sociology and Social Work Department, National Yniversity “Lviv Politechnik”, Lviv, Ukraine, klosliliya615@gmail.com

***Abstract.** Social work as an area of professional activities and academic discipline promotes social change and development, social cohesion, strengthening the ability of people to function independently in society, and their liberation; involves people and structures to address vital issues and improve well-being. More often, and fairly well-being is associated with health, in the WHO Constitution (1948) in particular, it is defined as a state of complete physical, mental and social well-being, and not merely the absence of disease or infirmity. Social work supports this definition of health and believes that the combination of physical, mental, social and spiritual spheres of a human being in a holistic phenomenon places health among major personal and social values and simultaneously turns it into an instrumental value - a means to achieve other purposes ranging from simple (basic needs) to higher objectives related to personal and social development, and growth. The modern, updated concept of social work intervention is based on a holistic bio psychosocial and spiritual assessment and interventions that go beyond the micro-macro division, and embraces multisystem levels, intersectoral and interprofessional cooperation aimed at sustainable development.*

In political statement of the International Federation of Social Workers “Health and Disease” the problem of health is named as an issue of major human rights and social justice, which requires social work to apply the identified principles in politics, education, research and practice. Equity in health - this concept implies that ideally everyone could attain her/his full health potential and thus no one should be disadvantaged by social status or other socially determined factors. Social inequalities in health – these are systematic differences in health between different socio-economic groups, depending on income, education and occupation.

The created progress model of professional development of social workers for health caring and health promoting activities, starting from preparation of bachelor to master and Ph.D. in the specialty 231 "Social work" on the basis of health caring, was realized due to implementation of a number of conditions: applying a holistic (bio-psycho-socio-spiritual) approach to health understanding, eco-system, integrated, cross-sectoral approaches in designing ways to professional intervention of social workers in healthcaring activities, competence approach and didactic principles of integrity, continuity, communication of theory and practice, interdisciplinarity and fundamentalization of content, equivalence of practical and theoretical training components in professional programs' building.

***Key words:** a social worker, health-caring activities, health promoting activities, holistic health personality, professional development of social workers.*
